

УДК 655.28.027

О.І. Думанська, В.І. Сава

**СОФІЯ КАРАФФА–КОРБУТ.
ПОСМЕРТНІ ВИДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КЛАСИКИ**

У наш складний, економічно неврівноважений час до книги ставляться як до товару і, звичайно, мають рацію, оскільки вона повинна потрапити до покупця. Але естетичну привабливість цього товару все частіше називають позиченим словом – *кітч*. Крикливі обкладинки з неприродно ядучими кольорами та

пласкими обличчями персонажів приваблюють хіба що читача з невибагливим смаком і примітивним попитом. І на фоні ширпотребу – два видання української класики, посмертний дарунок нашої видатної художниці Софії Петрівни Караффа–Корбут, яка три десятиліття творчого життя присвятила оформленню книги. Йдеться про драму-феєрію Лесі Українки “Лісова пісня” й поему Івана Франка “Іван Вишенський”, що побачили світ на зламі тисячоліть завдяки добродійному пориву львівських меценатів та видавництвам “Місіонер” і “Каменярь”.

Свою неповторну мистецьку манеру Софія Караффа–Корбут виробляла, опираючись на художній досвід Івана Білібіна, Олени Кульчицької, Миколи Бутовича і, особливо, Григорія Нарбута, вплив якого відчутний у більшості її ілюстрацій до класичної поезії та прози.

Названі художники застосовували кольорування аквареллю по чорно-білій основі рисунка, що давало велику кількість відтінків зображуваного. Це використовувала і С.П. Караффа–Корбут. Зверталася вона і до народної вишивки, засадничих моментів іконопису, орнаментального оформлення житла, предметів побуту, що знайшло відображення в композиціях ілюстрацій, які часом виступають завершеними самостійними творами й можуть бути сприйнятими цілісно навіть без тексту, за мотивами якого створені.

Мистецтвознавець Христина Санюцька визначила три основні джерела, що живили творчість художниці: українське народне мистецтво – від народної пісні та вишивки до великої писанки та архітектурного дива церков; давнє мистецтво іконопису; традиції української рукописної книги та перших стародруків. “Вона бачить книгу як цілісний мистецький організм – від обкладинки до кінцівки, розуміє прекрасно стильову єдність того організму, психологію сприймання читачем і глядачем водночас своїх ілюстративних творів”, – писала про Софію Караффа–Корбут у своїй книзі “Священний вогонь творчості” (К., Основа. 1995) Санюцька.

С.П. Караффа–Корбут прагнула до природного узгодження, до відповідності й гармонії між текстурою паперу, змістом і кольором ілюстрацій, шрифтовим втіленням тексту. Саме шрифту, особливо рукописному, вона надавала великого значення. Художниця творила шрифти на основі слов’янського півуставу XVI ст., але не механічно відтворювала його, а надавала літерам чіт-

ких пропорцій, урівноважувала округлі та рівні лінії, досягала контрасту різною товщиною основних і допоміжних штрихів.

Кожне видання, оформлене Караффою–Корбут, має свій неповторний рукотворний заголовок. Це підтверджує і “Лісова пісня”, де простежується тяжіння мисткині до стилізації літер. Ім’я автора та назва твору написані своєрідним шрифтом, який разом із ілюстрацією на суперобкладинці складають єдину цілісну композицію. Шрифтова композиція обкладинки повторюється на оправі й титулі, але у кожному випадку як би оновлена, з ледь помітними зорво новими елементами накреслення літер і декоративними елементами. Має відмінності і кольорова гама шрифту.

С.П. Караффа–Корбут завжди дотримувалась засад такої організації ілюстративного матеріалу, коли твориться єдиний ансамбль з певним чергуванням композиційних і кольорових акцентів, з чергуванням зображення цілих фігур та фрагментів, тонів холодних і теплих, окремих ілюстрацій та ілюстрацій, які творять розворот. На жаль, у згаданому виданні ці засади дещо порушені: організація авантитула не відповідає засадничим ідеям художниці, бо ілюстрація (на авантитулі) ймовірно є частиною ілюстраційного розвороту, що його не вдалося зорганізувати в процесі художньо-технічного редагування. Треба сказати, що ілюстрації художниці до “Лісової пісні” Лесі Українки, які часом демонструвалися на різних виставках, не живуть окремим життям, а втілюють словесні образи в графічні.

Так уже склалися лінії творчості С.П. Караффи–Корбут, що філософська лірика Лесі Українки та громадянська Івана Франка стали останніми оптимістичними акордами її земного буття. Поема Каменяра “Іван Вишенський”, хоч і відтворює давні часи оборони православ’я, спроектована з минулого в майбутнє, бо в основу її покладено вселюдські цінності – любов до вітківської землі, боротьба за її права, спротив духовному рабству. Це й спонукало Караффу–Корбут до монументальної праці – циклу зі 70-ти графічних листів.

Художній образ видання цієї поеми був сформований у творчій співдружності мисткині з художнім редактором видавництва “Каменяр” Іваном Плесканком. Ця книга може слугувати зразком взаєморозуміння між правдивим художником і правдивим художнім редактором, коли їхнє мистецьке бачення книги збіглося за всіма параметрами.

Ілюстрації до “Івана Вишенського” виконані в техніці туш–перо й поєднані з композицією чорних і срібних плям, органічно заповнюють площину сторінки чи розвороту. Вдале чергування насичених тоном ілюстраційних розворотів та окремих за тоном легких ілюстрацій у гармонійному поєднанні з кольоровим вирішенням текстових сторінок творить певний ритм загальної структури видання.

До творчих знахідок мисткині належить оформлення рукописним шрифтом трьох перших строф кожного розділу поеми. Кожній такій сторінці створено свій декоративно-шрифтовий образ з виразними національними ознаками як шрифту, так і орнаменту. Саме орнаментові у книзі надано великої ваги. Починаючи від авантитула, він виступає панівним організаційним елементом видання. Символічні орнаментальні обрамлення створюють враження урочистості, небуденності, що притаманно українському фольклору.

Довгі дванадцять років, які пролягли від створення першого макета самою художницею під керівництвом Івана Плесканка і до його поліграфічного втілення, позначилися на композиційному оформленні книги. Так, яскраву суперобкладинку замінила невиразна друком оправа. Розроблений фабрикою “Атлас” принцип двокольорного відтворення ілюстрацій замінено друкуванням площин сріблом зверху чорного штриха, що не відповідає оригіналу макета. Основну гарнітуру шрифту, вибрану свого часу художнім редактором, змінив “важкий” шрифт з перенасиченістю літер Ж і К. Залежний від кольорового оточення, набув відтінків рукописний шрифт трьох початкових строф розділів, що мав би бути чорного кольору. Друк з обох сторін аркуша неоднаковий за кольором і насиченістю.

На превеликий жаль, не завжди творчий задум художника-ілюстратора має достойне поліграфічне втілення. Але, незважаючи на вказані вади, “Лісова пісня” Лесі Українки та “Іван Вишенський” Івана Франка з ілюстраціями С.П. Караффи–Корбут стали помітним явищем у сучасному книговидаванні.

Заслуга видавництва “Каменяр” і “Місіонер” полягає ще й у тому, що вони продовжили мистецьке життя такої непересічної особистості, якою була Софія Караффа–Корбут. До слова, саме її, немовлям, тримав до хреста Іван Тиктор, що, напевне, і визначило долю – бути причетною до розвитку книжкового мистецтва,

усвідомлювати його специфіку, значення найменшої деталі, відчувати діалектику розвитку сюжетної лінії і не порушувати її.

С.П. Караффа–Корбут належить до тих подвижників, яких не помічала влада, але завжди поцінував читач.